

VELIKA KULTURNO - POVIJESNA IZLOŽBA GRADA VARAŽDINA 1923. GODINE

U razdoblju između dvaju svjetskih ratova među ključnim čimbenicima kulturnog života u gradu Varaždinu bila je *Varaždinska gimnazijska ekstenza*. Domaća inteligencija okupljena oko jezgre koju su činili profesori varaždinske Gimnazije, tijekom dva i pol mjeseca 1923. godine, priredila je *Kulturno-historijsku izložbu grada Varaždina*. To je tada bila prva takva izložba u Kraljevini SHS koja je izazvala veliko zanimanje stručnjaka i javnosti. U razdoblju od 14.- 22. srpnja 1923. godine, bila je postavljena u osam velikih prostorija varaždinske Gimnazije, predstavljajući bogatu kulturno-povijesnu ostavštinu grada Varaždina i njegove okolice, nastalu i očuvanu tijekom proteklih stoljeća.

Izuzetan uspjeh *Kulturno-historijske izložbe grada Varaždina* poslužio je kao poticaj za osnivanje varaždinskog Muzealnog društva čiji je primarni cilj bio osnivanje Gradskog muzeja Varaždin.¹ Njegova realizacija uspješno je završena dvije godine kasnije u okviru trodnevne proslave obilježavanja *tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva*.

Ključne riječi: Varaždinska gimnazija; Vatraždinska gimnazijska ekstenza; kulturno-povijesna izložba; Gradski muzej Varaždin.

¹ U daljnjem tekstu GMV.

1. UVOD

Polovinom mjeseca srpnja 2023. godine navršava se punih stotinu godina od kad su varaždinski kulturni djelatnici priredili *Kulturno-historijsku izložbu grada Varaždina*, prvu izložbu ovakvog opsega i karaktera priređenu u novonastaloj Kraljevini Srba Hrvata i Slovenaca. Budući da u Varaždinu tada još nisu postojale ustanove poput muzeja ili arhiva, koje bi se profesionalno bavile kulturno-povijesnom ostavštinom, pripremanje i postavljanje ove izložbe realizirali su gimnazijski profesori okupljeni u *Varaždinskoj gimnazijskoj ekstenzi*. Pritom su im dragocjenu podršku pružili brojni pripadnici varaždinske inteligencije i širih slojeva građanstva. U konačnici ova je izložba izazvala veliku pozornost javnosti, ali i stručnih krugova, ne samo u Varaždinu, nego u Hrvatskoj i susjednoj Sloveniji. Njezino je priređivanje primarno iznjedrilo ideju o utemeljivanju varaždinskog gradskog muzeja čime je bio ostvaren ključni utjecaj na buduća kulturna kretanja na čitavom varaždinskom području.

2. OKOLNOSTI U KOJIMA JE IZLOŽBA BILA PRIREĐENA

Prilikom priređivanja ovako zahtjevnog i kompleksnog kulturnog projekta kakav je bila *Kulturno-historijska izložba grada Varaždina* varaždinska Gimnazija je odigrala nezaobilaznu ulogu. Njezin se doprinos prvenstveno očitovao u angažmanu njezinih profesora koji su predstavljali radnu jezgru oko koje su se okupljali njezini organizatori te u potpori njenih učenika. Konačno Gimnazija je osigurala prostor u kojem je Izložba bila priređena. Poput ostalih hrvatskih obrazovnih ustanova toga vremena, po završetku Prvog svjetskog rata i varaždinska Gimnazija se nastavila oslanjati na zakone i propise koji su bili na snazi prije proglašenja Kraljevine Srba Hrvata i Slovenaca.² U nedostatku novog jedinstvenog školskog zakonodavstva, ona je nakon višegodišnjeg perioda preobrazbe profunkcionirala kao potpuna osmogodišnja gimnazija realnoga tipa.³ U prvi su razred bila kontinuirano upisivana po dva paralelna razredna odjela⁴ te je godišnje bilo upisivano po šesnaest razrednih odjela⁵ od kojih su početni razredni odjeli brojali i po sedamdesetak učenika. No njihov se broj relativno brzo smanjivao prema višim godištim, tako da je ukupan broj polaznika ovog zavoda u poratnim godinama iznosio približno četrinsto pede-

² Stefan PETRU ngar, *Pisati povijest iznova*, Zagreb 2009., str. 53.

³ Janko PAVETIĆ, *„Varaždinska gimnazija između dva rata“*, *Gimnazija - SC „Gabriel Santo“ Varaždin 1987.*, str. 112 - 113.

⁴ *Izvjestaj kr. realne gimnazije u Varaždinu za školsku godinu 1920.-21.*, str. 9 - 13.

⁵ J. PAVETIĆ, isto, str. 130.

set učenika i učenica. Budući da je Gimnazija i nadalje nastavila koristiti uglavnom samo istočno krilo školske zgrade, dok su veći dio južnog krila koristile *Niža pučka dječja škola* i varaždinska *Šegrtska škola*, nedostatak školskog prostora s vremenom se nametao kao sve veće opterećenje u radu ove školske ustanove. Ovakva prostorna ograničenja pokazala su se kao ograničavajući čimbenik i prilikom pripremanja *Kulturno-historijske izložbe grada Varaždina*.

Profesorski zbor varaždinske Gimnazije u ovom je razdoblju isto tako proživio unutarnji preobražaj jer se u njegovom sastavu u periodu prije i tijekom Prvog svjetskog rata, oblikovala nova generacija mladih darovitih profesora. Oni su se, osim na sveučilištu u Zagrebu, obrazovali u čuvenim srednjoevropskim sveučilištima u Beču, Pragu i Grazu. Ondje stečeni srednjoeuropski duh zadržali su i u slijedećem razdoblju, prenoseći ga na učenike u novonastalim okolnostima stvorenim oblikovanjem nove državne zajednice. Usprkos brojnim međusobnim razlikama, bili su skloni suradnji i timskom radu, zahvaljujući čemu su dali obilježje jednom čitavom razdoblju varaždinske povijesti. U razdoblju između dvaju svjetskih ratova obnovili su društveni život u gradu organiziranjem niza udruga ili sudjelovanjem u njihovom radu. Pridonosili su razvitku obrazovanja osnivanjem kulturnih i prosvjetnih ustanova ili poticanjem brojnih vrijednih aktivnosti. Pisanjem i objavljivanjem svojih stručnih radova ili sudjelovanjem u znanstvenim istraživanjima, poneki od njih su se isticali na znanstvenom području. Priređivanju *Kulturno-historijske izložbe grada Varaždina* oni pridonijeli svojim neospornim stručnim znanjem, ali i kao integrirajući čimbenik oko kojeg se okupljala ostala varaždinska inteligencija toga doba. Svjesni važnosti obrazovanja, posebno relativno niske razine obrazovanosti prosječnog građanina toga doba, oni su, između ostalog, neposredno nakon završetka ratne opasnosti, pokrenuli rad *Varaždinske gimnazijske ekstenze*, ustanove namijenjene prvenstveno andragoškoj djelatnosti.

Varaždinsku gimnazijsku ekstenzu utemeljila je spomenuta skupina mladih gimnazijskih profesora koja je na poticaj sveučilišnog profesora Alberta Bazale u zimskim mjesecima 1920. godine, pokrenula njezino djelovanje.⁶ Svojim radom ona se nadovezala na vrlo uspješnu pučko-prosvjetnu djelatnost *Hrvatskog akademskog ferijalnog kluba „Tomislav“*, ostvarenu prije i tijekom Prvog svjetskog rata. Budući da je počela neformalno djelovati prije nego su vlasti nove države uspjele propisima regulirati ovu djelatnost,⁷ bila je to prva srednjoškolska ekstenza u Hrvatskoj i tadašnjoj Kraljevini Srba Hrvata i Slovenaca. Organizirana uz tehničku pomoć i pod

⁶ Krešimir FILIĆ, "Pučko-prosvjetni rad Varaždinske gimnazijske ekstenze i Varaždinskog pučkog sveučilišta od 1920. 1941.", *Prilozi historiji Varaždina 1967. Varaždin 1967.*, str. 108.

⁷ U razdoblju od 25. siječnja do 10. travnja 1920. godine, ova skupina entuzijasta organizirala je u prostorijama više djevojačke škole, ukupno osam javnih predavanja koja u početku nisu izazvala preveliko zanimanje građanstva, premda to svojom kvalitetom nisu zaslužila.

okriljem varaždinske Gimnazije, predvođena gimnazijskim profesorima i uz značajnu potporu domaće inteligencije, posebno varaždinskih pravnika i liječnika, Ekstenza se angažirala na podizanju obrazovne razine stanovništva u Varaždinu i njegovoj okolici. U tu svrhu bili su priređivani tečajevi za opismenjavanje, seoske školske kuhinje i higijensko-domaćinski tečajevi, postavljane odgojno-obrazovne izložbe, organizirana javna predavanja s raznovrsnom tematikom te razne kulturne priredbe i aktivnosti. Predavanja su često bila upotpunjavana dijapozitivima, a kasnije i filmovima. Predavači su prvenstveno bili pripadnici domaće inteligencije, dok su ponekad bili pozivani i stručnjaci iz drugih sredina, prvenstveno iz Zagreba. Uz potporu lokalnih povjerenika, predavanja su bila priređivana i u selima šire varaždinske okolice, a pružana je i potpora u organiziranju sličnih aktivnosti u susjednom Čakovcu i Ivancu.

3. IDEJA I RAD NA POSTAVLJANJU IZLOŽBE

Godinu za godinom Upravni odbor *Varaždinske gimnazijske ekstenze* sve uspješnije je radio na obogaćivanju i raznovrsnosti sadržaja ali i na razvijanju novih oblika, metoda i postupaka u radu. Osim andragoških aktivnosti, Varaždinska gimnazijska ekstenza je počela širiti područje svojeg rada i na neformalno obrazovanje mladeži. Na zamolbu časne majke varaždinskog uršulinskog samostana, od godine 1922. započela je sustavna suradnja s njegovom upravom. Za potrebe učiteljica i polaznica njihovih samostanskih djevojačkih škola bila su redovito organizirana popularna predavanja s temama iz različitih područja i disciplina. Nekako u isto vrijeme počelo je redovito priređivanje posebnih popularnih javnih predavanja za ostalu srednjoškolsku mladež. Ubrzo nakon toga Ekstenza je svojim djelovanjem obuhvatila i populaciju najmlađih. Za njih je učiteljica Kristina Kaman pričala priče, ilustrirajući ih dijapozitivima i *svjetlosnim slikama*. U svim sredinama djeca su za to pokazivala izuzetno zanimanje, što su redovito potvrđivali velikim brojem prisutnih, dok su roditelji takvoj aktivnosti pružali masovnu podršku i u Varaždinu, ali i u

Broj priređenih pučkih javnih predavanja isto tako je iz godine u godinu bilježio kontinuirani porast, a počelo se priređivati i cikluse predavanja.¹² U cilju postizanja

⁸ *Spomenica Knjiga zapisnika varaždinske gimnazijske ekstenze*, str. 7.

⁹ *Spomenica Knjiga zapisnika varaždinske gimnazijske ekstenze*, rukopis u posjedu Gradskog muzeja Varaždin, str. 31 - 32.

¹⁰ K. FILIĆ: isto, str 110.

¹¹ K. FILIĆ: isto, str 110 – 113.

¹² *Spomenica Knjiga zapisnika varaždinske gimnazijske ekstenze*, str. 33 – 54.

njihove što veće atraktivnosti u gimnazijsku risaonu koju je Ekstenza koristila kao svoju matičnu predavaonicu, uz novčanu i materijalnu pomoć varaždinske gradske općine, bila je provedena električna rasvjeta i osiguran električni priključak neophodan za rad projektora. U zimskim mjesecima školske godine 1921./22., uz potporu Zemaljske vlade iz Zagreba, bio je nabavljen aparat za projiciranje.¹³ Na taj su način predavanja bila vizualno obogaćena, čime su slušateljstvu postala zanimljivija i prihvatljivija. Sve veća pozornost bila je pridavana promidžbi pa su predavanja bila najavljivana u novinama i oglašavana plakatima. Ova kvalitativna poboljšanja dovela su do porasta ukupnog broja održanih predavanja pa je za razliku od ukupno osam javnih predavanja održanih tijekom zime 1920. godine u predavačkoj sezoni 1922./23. bilo priređeno čak sedamdeset devet pučkih javnih predavanja. Isto tako je značajan uspjeh bio ostvaren u povećanju zanimanja slušateljstva. Za razliku od minimalnog broja od petnaest do dvadeset slušatelja prisutnih na njezinim prvim predavanjima tijekom zimskih mjeseci 1920. godine u spomenutoj predavačkoj sezoni njihov broj bio je deseterostruko povećan.¹⁴

U okviru ovakvog kontinuiranog uzlaznog trenda koji je tada bilježila aktivnost *Varaždinske gimnazijske ekstenze*, iznikla je i s oduševljenjem bila prihvaćena ideja o priređivanju velike *Kulturno-historijske izložbe grada Varaždina*. Kako se kasnije pokazalo, radilo se o jednom od najopsežnijih kulturnih projekata u Varaždinu tijekom dvadesetog stoljeća. Inicijativa o priređivanju *Izložbe* potekla je od profesora Milana Kamana, predavača kemije, prirodopisa i matematike u varaždinskoj Gimnaziji, kojega su mnogi smatrali najaktivnijim pobornikom Ekstenzine aktivnosti. Njegov prijedlog bio je razmotren i prihvaćen na sastancima Ekstenzinog Odbora održanim tijekom mjeseca travnja 1923. godine.¹⁵ U skladu s time, uz pomoć varaždinskog tiska javnosti je bio upućen poziv da sve one ...*koji žele aktivno sudjelovati i pomoći tako priredbi ove Izložbe pozivamo na prvu sjednicu glede dogovora u ponedjeljak 23. travnja o. g. u gradsku vijećnicu u 5 sati poslije podne*.¹⁶

Nakon prihvaćanja prijedloga o organizaciji *Izložbe* prišlo se oblikovanju odbora za njezino priređivanje, koji je bio zamišljen kao operativno tijelo sastavljeno od dvadeset pet osoba pripadnika različitih društvenih kategorija. Za predsjednika odbora bio je odabran odvjetnik Nikola Pečornik,¹⁷ sportaš, kolekcionar i ljubitelj sta-

¹³ K. FILIĆ: Isto, str 110.

¹⁴ To je ujedno bio optimalan broj osoba koji se tolerirao u prostoru gimnazijske *risaone*. Budući da se nalazila na drugom katu gimnazijske zgrade, svako daljnje povećavanje broja prisutnih moglo je ugroziti statiku čitave zgrade.

¹⁵ "Kako je došlo do osnivanja varaždinskog muzeja", *Varaždinske vijesti* br. 244 od 9. XI. 1950., str. 2.

¹⁶ "Kulturno - historijska izložba u Varaždinu", *Narodno jedinstvo* br. 16 od 21. IV. 1923., str. 4.

¹⁷ K. FILIĆ, *Varaždinski muzej*, Varaždin 1943., str. 8.

rina, a pokazivao je i veliko zanimanje za kulturna događanja uopće. Za potpredsjednika spomenutog odbora bio je izabran potpukovnik dr. August Mrzljak, a za tajnika, profesor Krešimir Filić, predavač povijesti i zemljopisa u varaždinskoj Gimnaziji i tadašnji tajnik gimnazijske Ekstenze.¹⁸ Ulogu blagajnika odbora preuzeo je dr. Emanuel Poljanić. Značajnu podršku i pomoć radu odbora pružio je varaždinski povjesničar, profesor Adolf Wissert.¹⁹ On je tada predavao na trgovačkoj akademiji u Zagrebu, ali je ljetne praznike provodio u rodnom gradu i pomagao svojim kolegama pri priređivanju kulturno-povijesne izložbe.²⁰ Radu priređivačkog odbora značajno su pridonijeli profesor Vlaho Blaž Pečenec, zatim gospođa Luiza Ružička-Hofman i major Maxo Horvat.²¹ Značajnu potporu odboru dali su ugledni varaždinski građani Hubert Goger i Konrad Grims te gospođe Ida Horvat, Olga Kalabar i Irma Maixner.²² Organizatori su bili uvjereni kako je, s obzirom na bogatu varaždinsku povijest te značaj i ulogu Varaždina tijekom proteklih stoljeća, razumljivo da će se ovdje pronaći dovoljno bogata materijalna podloga za priređivanje izložbe takvog karaktera. Stoga su se odmah uhvatili rješavanja brojnih konkretnih pitanja vezanih uz njezinu realizaciju. Valjalo jestupiti u vezu i uspostaviti suradnju s varaždinskim gradskim i županijskim institucijama, samostanima, s predstavnicima crkvenih vlasti, običi gradsku vijećnicu i čazmanski kaptol, osigurati uvid u bogato arhivsko gradivo, kontaktirati s kolekcionarima, građanskim i plemićkim obiteljima i svima onima kod kojih bi vrijedna kulturno-povijesna ostavština mogla biti sačuvana. Tek tada se moglo pristupiti pregledu, sistematizaciji i odabiru prikupljenog materijala. Bilo je neophodno osigurati novčana sredstva za pokrivanje troškova organizacije, pronaći odgovarajući prostor u kojem će se izložba postaviti te nabaviti vitrine i ormare za izlaganje. U konačnici prikupljene vrijednosti trebalo je na odgovarajući način prezentirati te se pobrinuti za sigurnost izloženih vrijednosti.

¹⁸ Profesor Filić već se istakao kao jedan od pokretača rada varaždinskog planinarskog društva i pjevačkog društva Tomislav. Osim što je obavljao dužnost tajnika *Varaždinske gimnazijske ekstenze*, poštivali su ga kao vrsnog predavača čija su predavanja uvijek privlačila veliku pozornost slušateljstva.

¹⁹ "Kulturno - povijesna izložba grada Varaždina", *Narodno jedinstvo*, 28. VII. 1923., str. 4.

²⁰ Profesor Wissert je do 1919. godine predavao povijest i zemljopis na varaždinskoj Gimnaziji. Sljedećih pet godina je izbivao iz Varaždina, ali je neprestano održavao veze s kolegama u Varaždinu, stalno prateći i često se uključujući u njihove aktivnosti. Kasnije se vratio u Varaždin i aktivno sudjelovao u ovdašnjem bogatom kulturnom životu.

²¹ K. FILIĆ: "Može li se nešto učiniti za napredak našeg grada?" predavanje objavljeno u *Prosvjetni rad Varaždinskog pučkog sveučilišta u godini 1930-31.*, str. 24.

²² "Kulturno - historijska izložba grada Varaždina", *Narodno jedinstvo* od 28. VII. 1923., str. 4.

Slika 1. Izložba je postavljena na drugom katu ugaonog dijela i istočnog krila gimnazijske zgrade.

Nastojeći vremenski precizirati starost materijala podobnog za izlaganje, organizatori su već u prvom javnom pozivu na suradnju naglasili: *Primit će se sve stvari, koje su starije od 60-70 godina. Dakle sve ono, što seže po prilici najkasnije do god. 1860.*²³ Kako bi namaknuli novčana sredstva potrebna za pokrivanje organizacijskih troškova, uputili su molbu varaždinskoj gradskoj općini koja je za njihove potrebe odlučila osigurati početni iznos od pet tisuća kruna.²⁴ Velika pozornost od početka je bila posvećivana sigurnosti izložbenih sadržaja. Već u prvim obraćanjima budućim posuđivačima i izlagačima organizatori su naglašavali: *Na stvari pazit će se neprestano, a u noći uvijek će u Izložbenim prostorijama noćiti jedan od odbornika, jedan vatrogasac i jedan stražar. Pred zgradom bit će isto straža. Stvari će, osim toga biti tako smještene, da se ništa ne će moći otuđiti, a sve najvrjednije stvari bit će u vitrinama i pod staklom.*²⁵ Čuvanje i osiguravanje cjelokupnog izloženog materijala bilo je povjereno pripadnicima varaždinskog vatrogasnog društva kojima su se pridružili varaždinski gardist i i fiziliri odjeveni u svoje tradicionalne odore.²⁶

²³ "Kulturno - historijska izložba u Varaždinu", *Narodno jedinstvo* br. 16 od 21. IV. 1923., str. 4.

²⁴ Krešimir Filić je ovu sumu naveo u tekstu predavanja: "Može li se nešto učiniti za napredak našeg grada?" objavljenog u *Prosvjetni rad Varaždinskog pučkog sveučilišta u godini 1930-31.*, str. 24. No u članku: *Kako je došlo do osnivanja varaždinskog muzeja*, *Varaždinske vijesti*, br. 244, 1950., str. 2., naveo je svotu od 2000 dinara.

²⁵ "Kulturno - historijska izložba grada Varaždina", *Narodno jedinstvo* br. 18 od 5. V. 1923., str. 4.

²⁶ "Kulturno - historijska izložba grada Varaždina", *Obzor*, 20. VII. 1923.

Budući da se, zbog kratkoće vremena koje je priređivačima bilo na raspolaganju, nije moglo pronaći i na vrijeme prilagoditi neki bolji i svrsishodniji prostor u kojem bi se Izložbu priredilo, odlučeno je da se ona postavi u prostorima varaždinske Gimnazije. Za to je bilo neophodno ishoditi dopuštenje školskih vlasti. Tadašnja pokrajinska vlada iz Zagreba pristala je dati odobrenje za održavanje *Izložbe*, no ona je mogla biti postavljena tek nakon 30. lipnja 1923. godine, nakon što u školi bude završena redovita nastava i ostali poslovi neophodni za njezin nesmetani završetak.²⁷ Time je bila značajno sužena mogućnost izbora termina u kojem bi se *Izložba* održala, što je ujedno definiralo i ograničavalo vrijeme koje je priređivački odbor imao na raspolaganju za njezino pripremanje i postavljanje.

S obzirom da je termin službenog otvaranja *Izložbe* bio određen za sredinu mjeseca srpnja 1923. godine,²⁸ organizatorima je za obavljanje svih poslova vezanih za njezino postavljanje i uređivanje, preostalo jedva nešto više od dva i pol mjeseca. Mjeseci svibanj i lipanj bili su uglavnom iskorišteni za prikupljanje i odabir izložbenog materijala. Pritom, ali i prilikom cjelokupnog rada na pripremi *Izložbe*, oni su, prema vlastitim riječima, svuda nailazili na podršku, razumijevanje i susretljivost. Prema svjedočenju organizatora, mnogi građani, obitelji, kolekcionari i ustanove ustupali su svoje zbirke, vrijedne predmete i umjetnine, ne tražeći za to nikakvu naknadu. A svi oni, koji su bili spremni nešto izložiti, bili su upućeni da se pismeno ili usmeno obrate predsjedniku priređivačkog odbora, dr. Nikoli Pečorniku ili njegovom tajniku profesoru Krešimiru Filiću. Oni koji su akciju željeli financijski podržati, svoje dobrovoljne priloge mogli su uputiti blagajniku odbora, dr. Emanuelu Poljaniću.²⁹

Budući da su za postavljanje *Kulturno-historijske izložbe grada Varaždina* bile određene velike prostorije u zgradi varaždinske Gimnazije,³⁰ nakon 30. lipnja, kad je bila završena službena podjela učeničkih svjedodžbi, odabrane su učionice bile ispražnjene. Tijekom svega desetak sljedećih dana, početkom mjeseca srpnja školski namještaj te svi ostali predmeti i stvari bili su iz njih uklonjeni i privremeno premješteni na školski tavan.³¹ Uslijedilo je čišćenje prostora, dok su zidovi bili osveženi bojenjem. Time su odabrane prostorije bile pripremljene za unosenje izložbenog materijala i konačno uređivanje samog postava *Izložbe*. Značajnu pomoć organizatorima pri obavljanju brojnih operativnih poslova pružili su učenici varaždinske Gimnazije. Iako ih se moralo dovršavati u izuzetno kratkom vremenskom

²⁷ "Kako je došlo do osnivanja varaždinskog muzeja", *Varaždinske vijesti*, br. 244, 1950., str. 2.

²⁸ "Kulturno - historijska Izložba grada Varaždina", *Narodno jedinstvo* br. 18 od 5. V. 1923., str. 4.

²⁹ "Kulturno - historijska Izložba grada Varaždina", *Narodno jedinstvo* br. 18 od 5. V. 1923., str. 4.

³⁰ "Kako je došlo do osnivanja varaždinskog muzeja", *Varaždinske vijesti*, br. 244, 1950., str. 2.

³¹ Isto.

periodu, gimnazijalci su ih obavljali neumorno i savjesno, premda je sve ove poslove bilo moguće obaviti tek za trajanja školskih ljetnih praznika.³²

4. SADRŽAJ KULTURNO-POVIJESNE IZLOŽBE

Za postavljanje *Kulturno-historijske izložbe grada Varaždina* bilo je odabrano osam velikih učionica smještenih u istočnom krilu te u ugaonom dijelu drugog kata gimnazijske zgrade s kojima se Gimnazija u tom periodu imala pravo koristiti. Među njima bila je nezaobilazna i gimnazijska risaona, najveća dvorana koju je Gimnazija posjedovala, pa ju je stoga i Varaždinska gimnazijska ekstenza koristila kao svoju predavaonicu. Nakon pomnog razmatranja karakteristika raspoloživog prostora, uzimajući u obzir i prirodu izložbenog materijala s kojim su raspolagali, priređivači su Izložbu nastojali organizirati po temama. Pritom su svaku izložbenu prostoriju, ovisno o mogućnostima, pokušavali urediti kao posebnu sadržajnu cjelinu.

Slika 2. Fotografija jednog od interijera uređenog u sklopu Izložbe, GMV 66676

³² "Kulturno - povijesna izložba grada Varaždina", *Narodno jedinstvo* br. 30 od 28. VII. 1923., str. 4.

Na ulazu su bila postavljena dva srednjovjekovna gradska topa.³³ Kao prva izložbena dvorana bila je iskorištena spomenuta *risaona*. Prozvana je *heraldička*, premda su se tu, s obzirom da se radilo o najvećem raspoloživom prostoru, uz heraldičke sadržaje, mogli vidjeti i brojni drugi izuzetno zanimljivi sadržaji. Ovdje su primjerice, bile izložene zbirka prapovijesnog kamenog oruđa i numizmatička zbirka koje je za potrebe postavljanja *Izložbe* posudio dr. Nikola Pečornik.³⁴ Znatan dio ovog izložbenog prostora zauzimale su *cehalije*: cehovske zastave, cimeri, cehovske ladice, škrinje i veliki vrčevi, majstorski listovi i radovi, pozivnice, knjige, pravila i povelje. Između ostalog, bila su izložena i cehovska pravila na hrvatskom jeziku iz 1561. godine. Ovdje je bila predstavljena bogata zbirka povelja i pravica *slobodnog kraljevskog grada Varaždina* od kojih su mnoge do tad uglavnom bile nedostupne široj javnosti. Uz sudačka žezla, gradski pečat, gradske i županijske zastave, javnosti su bile predočene: knjiga gradskih zapisnika i knjiga instalacija varaždinskih župana, nacrti grada Varaždina te rukopis ljetopisa varaždinske Gimnazije vođenog u periodu od 1776. do 1852. godine.³⁵ Bila je izložena i zanimljiva zbirka tiskarskih ostvarenja s ovog područja. Među njima svakako treba istaknuti vrijedan primjerak Postile Antuna Vramca, izdan u Varaždinu davne 1586. godine³⁶ te izvorni rukopis povijesti grada Varaždina od gradskoga suca Ladislava Ebnera, tada u vlasništvu gimnazijske knjižnice. Usporedo s brojnim vrijednim izlošcima, na zidovima ove dvorane bile su predstavljene zbirka starog oružja te brojni portreti kraljeva, banova, biskupa i velikih župana vezanih uz povijest Varaždina i varaždinskog kraja. Među njima bila je izložena i zavjetna slika katastrofalnog, za grad pogubnog varaždinskog požara iz 1776. Godine, koja se i danas nalazi u crkvi sv. Florijana.³⁷

U drugoj izložbenoj prostoriji bile su izložene zbirke predmeta od stakla, slonove kosti, keramike i porculana, uglavnom iz osamnaestog i devetnaestog stoljeća. Ekspoziti su se razlikovali prema porijeklu, stilskoj pripadnosti te mjestu, marki i kvaliteti proizvodnje. Poticali su iz brojnih manufaktura i radionica s vrlo širokog prostora od Zagreba do Engleske. Tu su bili izloženi: kompleti za kavu i pribor za jelo, predmeti od brušenog stakla, čaše, minijature, šahovske figure, nakit i satovi od zlata i srebra, oprema za dame, štapovi za šetnju te brojni drugi sitni predmeti.³⁸ Sve ove predmete sačuvale su građanske i plemićke obitelji iz Varaždina i njego-

³³ "Kulturno - historijska izložba grada Varaždina", *Obzor*, 20. VII: 1923.

³⁴ Dr. Nikola Pečornik bio je strastveni sakupljač starina.

³⁵ Originalni rukopis ovog ljetopisa danas se čuva u varaždinskom Arhivu. Povodom obilježavanja 370-te godišnjice varaždinske Gimnazije, 2006. godine bio je objavljen usporedni latinski tekst *Lietopisa* uz njegov prijevod.

³⁶ "Kulturno – historijska izložba grada Varaždina", *Narodno jedinstvo* br. 32 od 11. VIII. 1923., str. 2.

³⁷ "Kulturno - historijska izložba grada Varaždina", *Obzor*, 20. VII: 1923.

³⁸ "Kulturno - historijska izložba grada Varaždina", *Narodno jedinstvo* br. 32 od 1 ja 370-te obilježavan 1. VIII. 1923., str. 3.

ve okolice: Posner, Mrzljak, Breitenfeld, Kytka, Čabrijan, Pečornik i dr., koje su ih za ovu priliku s ljubavlju posudile i ustupile priređivačkom odboru. Značajnu ulogu u pripremanju, postavljanju i uređivanju ovog prostora imala je gospođa Luiza Ružička-Hofman.³⁹

Sljedeća izložbena dvorana bila je posvećena djelovanju crkve i razvitku crkvene umjetnosti na varaždinskom području. U Varaždinu su u vrijeme priređivanja *Izložbe* svoje samostane imale čak tri redovničke zajednice od kojih su franjevci u gradu bili prisutni još od trinaestog stoljeća, dok su se kasnije ovdje nastanile uršulinke i kapucini. Relativno bogate tragove svojeg djelovanja ostavili su isusovci i pavlini koji su uspješno djelovali i na prostoru šire varaždinske okolice. Ovdje je bilo i sjedište čazmanskog kaptola, pa je razumljivo da su vrijednosti i umjetnine koje su ovdje razvijane i očuvane zaslužile značajnu pozornost. S obzirom da su predstavnici crkvenih vlasti i varaždinskih samostana pokazali izuzetnu susretljivost pri pripremanju *Izložbe*, otvarajući svoje relativno bogate samostanske knjižnice, arhive i depoe, ovom su prilikom javnosti bile izložene umjetnine i vrijednosti koje širokim slojevima građanstva do tada uglavnom nisu bile dostupne. Uz ostale vrlo vrijedne eksponate, ovdje su bila izložena brojna skupocjena misna odjela, uglavnom iz osamnaestog stoljeća, relikvijari, kaleži, pokaznice, kadionice, posude za tamjan te bogato ukrašena i umjetnički obrađena raspela. Javnost je imala priliku vidjeti isprave izdane čazmanskom kaptolu, poput one iz 1232. godine, kad je on prvi puta spomenut. Bilo je moguće pogledati urbar lepoglavskog pavlinskog samostana iz 1736. godine, zatim spomenicu ovog samostana te spomenicu i graduale čazmanskog kaptola iz šesnaestog stoljeća.⁴⁰ Mnogima je zanimanje pobudila gotička pokaznica iz varaždinskog franjevačkog samostana izrađena od srebra. Za nju je svojedobno pokazao veliko zanimanje i biskup Josip Juraj Strossmayer, želeći ju otkupiti za potrebe svoje đakovačke katedrale.⁴¹

Namjera organizatora bila je da kroz drugi dio *Izložbe* pokušaju predstaviti kulturu stanovanja na varaždinskom području tijekom proteklih povijesnih razdoblja.⁴² U preostalih pet izložbenih prostorija slijedio je prikaz stilskog namještaja koji je bio korišten u različitim plemićkim i građanskim stambenim prostorima varaždinskog kraja tijekom proteklih stoljeća.

³⁹ "Kulturno - povijesna izložba grada Varaždina", *Narodno jedinstvo* br. 30 od 28. VII. 1923., str. 4.

⁴⁰ "Kulturno - historijska izložba grada Varaždina", *Narodni sporazum* od 26. VII. 1923.

⁴¹ "Kulturno - historijska izložba grada Varaždina", *Obzor*, 20. VII: 1923.

⁴² *Obzor*, 20. VII: 1923.

Slika 3. Fotografija jednog od interijera uređenog u sklopu Izložbe

Tako je u četvrtoj izložbenoj prostoriji bio uređen salon u stilu ampira s ormari-
ma, krevetima i sekreterima. Tu su se našle garniture namještaja iz perioda baroka i
rokoka, sve upotpunjeno goblenima i sagovima, te odgovarajućim lusterom i
brojnim slikama na zidu. Bila je predstavljena i relativno bogata kolekcija satova
raznih vrsta i stilova od kojih su neki bili opremljeni mehanizmom koji svira.⁴³

U petoj izložbenoj prostoriji bila je predstavljena spavaća soba dobro stojeće
građanske obitelji u Varaždinu iz 1820-ih godina, uređena u stilu bidermajera.⁴⁴ Bu-
dući da je vlasnica ovog u detalje sačuvanog namještaja bila gospođa Ida Horvat,
nasljednica poznatog kolekcionara, gospodina Vinka Koterbe, ona je osobno znat-
no pridonijela postavljanju i uređivanju ovog dijela izložbenog prostora, nadopu-
njujući ga obiteljskim portretima. Tu je bio predstavljen i album od gotovo tisuću
uzoraka za vezenje iz spomenutog razdoblja, koje je svojevremeno prikupio gos-
podin Koterba. Stručno vođenje i tumačenje izloženog materijala u ovom prostoru
tijekom obilaska za vrijeme svečanog otvaranja *Izložbe* preuzela je spomenuta
gospođa Horvat.

⁴³ "Kulturno - historijska izložba grada Varaždina", Narodni sporazum od 26. VII. 1923.

⁴⁴ Isto.

U sljedećoj dvorani bilo je predstavljeno pokućstvo iz razdoblja Luja XVI., ali i brojni drugi izlošci raznih vrsta i porijekla. Ovdje je između ostalog bila izložena velika ura iz bivšeg pavlinskog samostana u Varaždinu, barokni ormarić s kineskim slikarijama, poklon carice Marije Terezije, porijeklom iz Slavonije i škrinja sa zlatnim vezivom iz vinkovačkog kraja. Među raznim omanjim predmetima isticao se medaljon s portretom cara Josipa II. i mala Napoleonova doza s njegovim likom. Tijekom obilaska *Izložbe* prilikom njezinog svečanog otvaranja goste je dočekivala i ovdašnji postav tumačila gospođa Irma Maixner.⁴⁵

U vrijeme svečanog otvaranja Izložbe u sedmoj izložbenoj dvorani prihvat gostiju i službeno vođenje kroz postav na sebe je preuzela gospođa Olga Kalabar. Ovdje je bila predstavljena garnitura za blagovaonicu u stilu Luja XVI., opremljena odgovarajućim najfinijim porculanom. Sve je bilo zaokruženo originalnim detaljima počevši od sagova, pa do lusteru. Uz spomenutu zaokruženu cjelinu u ovoj je prostoriji bio postavljen salon iz razdoblja bidermajera s ormarom za biblioteku i sekreterom, satovima, lusterom i sagovima, jednim ormarom s uložnim drvom, te jednim originalnim skupocjenim stolićem grofa Erdodyja iz Novog Marofa.

U posljednjem prostoru koji je bio obuhvaćen ovom izložbom, među najvrjednijim izlošcima poput uređenog salona u stilu bidermajera, bila je postavljena soba za studiranje s potpunom bibliotekom i potpuno uređenim pisaćim stolom s *Warasdiner Schreib Kalenderom*. U ovom prostoru je službeno vođenje i tumačenje tijekom razgledavanja u okviru svečanog otvorenja Izložbe, na sebe preuzeo sam predsjednik priređivačkog odbora dr. Nikola Pečornik.⁴⁶

Slika 4. Fotografija jednog od interijera uređenog u sklopu Izložbe

⁴⁵ *Narodno jedinstvo* br. 34, 25. VIII. 1923., str. 2.

⁴⁶ Isto.

Uređivanje ovih dvorana priređivački odbor je povjerio ukusu uglednih varaždinskih gospođa.⁴⁷ One su za tu priliku uglavnom koristile vlastiti stilski namještaj, sagove, lustere i ostale ukrasne detalje, preuzimajući pritom i ulogu tumača na *Izložbi*. Cjelokupni postav *Izložbe* bio je upotpunjen nizom vrijednih slikarskih i kiparskih ostvarenja koja su, ovisno o sadržaju predstavljenom u njima, bila postavljena u pojedine izložbene prostorije. Cjelokupni izložbeni materijal bio je evidentiran, dok su zbog kontrole i sigurnosti samih posuđivača, za svaki preuzeti predmet bili pripremljeni reversi koji su kasnije dospjeli u posjed i ostali sačuvani u fundusu *Gradskog muzeja Varaždin*.

5. OTVARANJE I TIJEK IZLOŽBE

Nakon nešto manje od tri mjeseca neprestanog, upornog rada priređivačkom odboru je pošlo za rukom da se do dogovorenog roka obave sve stručne i organizacijske pripreme potrebne za svečano otvaranje *Kulturno-historijske izložbe grada Varaždina*, prve kulturno-povijesne izložbe organizirane u novonastaloj Kraljevini Srba Hrvata i Slovenaca. Povodom svečanosti njezinog otvaranja organizatori su uputili službenu pozivnicu sa slijedećim tekstom: *Vaše blagorodje umoljava se, da izvoli prisustvovati otvorenju kulturno-historijske izložbe grada Varaždina koja će se obaviti dne 14. srpnja 1923. u 11 sati prije podne u zgradi kr. realne gimnazije u II. katu.*⁴⁸ U ime priređivačkog odbora uglednike, goste i okupljeno građanstvo dočekao je i pozdravio njegov predsjednik dr. Nikola Pečornik. U dijelu svojeg pozdravnog govora, obraćajući se posebno okupljenim građanima Varaždina, on se poslužio i kajkavskim narječjem.⁴⁹

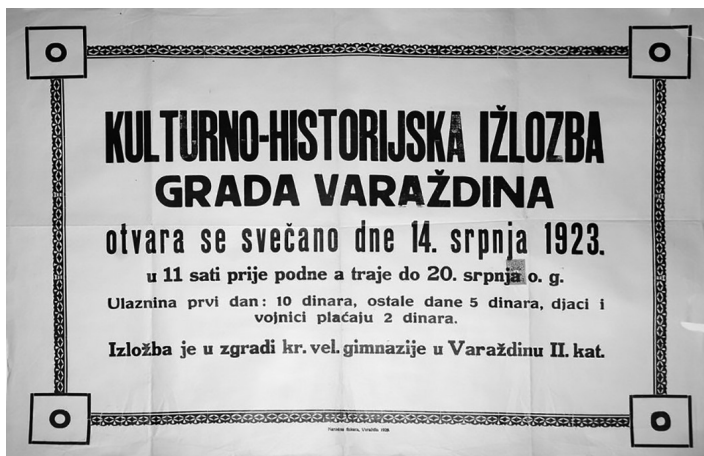
Svojim pozdravnim govorom svečanost otvaranja je uvećao izaslanik kraljevske zemaljske vlade, dr. Gojković, a varaždinski gradonačelnik Vjenceslav Podgajski je u svojem pozdravnom govoru izjavio kako će se potruditi da se od dosadašnjih vlasnika odkupi varaždinski *Stari grad* u kojem bi se, nakon njegovog utemeljenja, mogao smjestiti gradski muzej.⁵⁰ Time je na neki način bio najavljen nastavak rada na zbrinjavanju bogate kulturno-povijesne ostavštine koja je u konačnici bila predstavljena široj javnosti postavljanjem ove izložbe. Otvorenju su prisustvovali podžupan Županije varaždinske, dr. Rudolf Jambrišak te predstavnici brojnih varaždinskih društava. S obzirom da su, uz već spomenutu službenu pozivnicu, za ovu priliku bila tiskana tiskana i dva plakata, na svečanosti otvaranja se, uz pozvane goste, skupilo i brojno građanstvo.

⁴⁷ "Kulturno - historijska izložba grada Varaždina", *Narodno jedinstvo* br. 30 od 28. VII. 1923., str. 4.

⁴⁸ Službena pozivnica, GMV br. 66683.

⁴⁹ "Kulturno - historijska izložba grada Varaždina", *Narodno jedinstvo* br. 30 od 28. VII. 1923., str. 4.

⁵⁰ "Kulturno- historijska izložba grada Varaždina", *Obzor*, 20. VII: 1923.

Slika 5. Plakat povodom otvaranja Izložbe.

Nakon pozdravnih govora *Kulturno-historijsku izložbu grada Varaždina* osobno je službeno otvorio predsjednik priređivačkog odbora, koji je potom poveo prisutne u razgledavanje njezinog postava.

Premda su se organizatori relativno brzo dogovorili oko termina svečanog otvaranja Izložbe, predviđenog za 14. srpanj 1923. godine u početnom periodu njezinog pripremanja oni su prvotno isplanirali njezin završetak za 19. ili 20. srpanj spomenute godine.⁵¹ No zahvaljujući izuzetnom zanimanju koje su za Izložbu pokazali njezini brojni posjetitelji, priređivački odbor kasnije je bio natjeran na razmišljanje da se predviđeno vrijeme njezinog trajanja produži na 22. srpanj 1923. godine. U vezi toga *Narodno jedinstvo* od 21. srpnja navodi: *Kulturno-historijska izložba u Varaždinu otvorena je još danas i sutra nedelju 22. srpnja. Tko ju još nije razgledao, neka se požuri, da mu ne bude žao!*⁵² Koliku pozornost je Izložba izazvala, svjedoči i brojka od preko dvije tisuće posjetitelja koji su u predviđenom periodu njezinog održavanja prošli izložbenim prostorijama i razgledali njezin sadržaj.

Osim novčanih srdstava koje je priređivačima u početku namijenio grad Varaždin, tijekom njezinog pripremanja bile su prikupljane novčane donacije, a prilikom posjeta bilo je predviđeno i naplaćivanje ulaznine. Na dan svečanog otvaranja bila je predviđena ulaznina u iznosu od deset dinara, dok je tijekom njezinog trajanja ona bila upola manja. Učenici i vojnici plaćali su umanjenu svotu u iznosu od dva

⁵¹ Povodom održavanja Kulturno - povijesne izložbe grada Varaždina bila su tiskana dva plakata. Na plakatu GMV br. 88141 kao datum njezinog završetka bio je otisnut 19. srpanj 1923., što je bilo objavljeno u članku: *Kulturno -historijska izložba grada Varaždina*, *Narodno jedinstvo* br. 27 od 7. VII. 1923., str. 4. Na plakatu GMV br. 57425 kao datum njezinog zatvaranja naveden je 20. srpanj 1923., naveden još u *Narodnom jedinstvu* br. 24 od 16. VI. 1923., str. 3.

⁵² *Narodno jedinstvo* br. 29 od 21. VII. 1923., str. 2.

tadašnja dinara.⁵³ Na taj način je ostvareni prihod u potpunosti pokrio troškove priređivanja *Izložbe*⁵⁴ te je konačno bio ostvaren i čisti prihod u iznosu od približno devet tisuća tadašnjih dinara.⁵⁵

Izuzetno veliko zanimanje za *Izložbu* pokazali su stručni krugovi iz područja Hrvatske, ali i susjedne Slovenije. Izložbu je obećao posjetiti i tadašnji predsjednik *historijskog društva* Srbije i sveučilišni profesor u Beogradu dr. Nikola Vulić.⁵⁶ Tadašnji upravitelj ljubljanskog muzeja dr. Josip Mantuani punih pet dana je proboravio u Varaždinu, baveći se analizom i sustavnim popisivanjem sadržaja izložbenog materijala.⁵⁷ Skupina od tridesetak muzejskih djelatnika i članova muzealnih društava iz susjedne Slovenije, uglavnom iz obližnjeg Ptuja te iz Maribora i Celovca, 19. srpnja 1923. godine, organizirano je posjetila i razgledala postav *Izložbe*.⁵⁸ Nakon njezinog razgledavanja oni su održali stručni sastanak u varaždinskoj gradskoj vijećnici, gdje su o Izložbi dali vrlo povoljne ocjene.⁵⁹

Među brojnim posjetiteljima *Izložbe* bila su spominjana poznata imena i osobe iz tadašnjeg javnog i kulturnog života. Tako se među posjetiteljima spominjao Vladimir Kirin, poznati onovremeni slikar i grafičar. Zatim profesor povijesti umjetnosti na zagrebačkom sveučilištu i upravitelj grafičke zbirke u Zagrebu, dr. Artur Schneider. *Izložbu* su posjetili poznati povjesničar književnosti i sportski djelatnik dr. Franjo Bučar, dr. Matija Murko it filozofskog fakulteta u Pragu te povjesničar i arhivist, profesor Josip Matasović.⁶⁰ Neovisno o masovnoj posjećenosti, tadašnji je tisak sustavno poticao svoje čitatelje na njezino razgledavanje.

6. POSLJEDICE I OCJENA VELIKE KULTURNO-POVIJESNE IZLOŽBE

Primjerenu pozornost i znatan prostor ovoj kulturno-povjesnoj izložbi u to vrijeme je posvećivao tadašnji tisak, nastojeći pratiti njezino pripremanje, tijek i postignute rezultate. U domaćim hrvatskim, ali i slovenskim tiskovinama nailazimo na pozitivne ocjene i kritike *Kulturno-historijske izložbe grada Varaždina*, kako su je u to vrijeme obično nazivali. Domaće *Narodno jedinstvo* iz tjedna u tjedan je redovito izvještavalo o radu priređivačkog odbora od samog njegovog osnutka. Pri

⁵³ GMV br. 57425.

⁵⁴ "Kulturno - povijesna izložba grada Varaždina", *Narodno jedinstvo* br. 30 od 28. VII. 1923., str. 4.

⁵⁵ K. FILIĆ: *Varaždinski muzej 1943*, Varaždin 1943., str. 11.

⁵⁶ "Kulturno-historiska izložba grada Varaždina", *Narodno jedinstvo* br. 27 od 7. VII: 1923., str. 4.

⁵⁷ "Kulturno - povijesna izložba grada Varaždina", *Narodno jedinstvo* br. 30 od 28. VII. 1923., str. 4.

⁵⁸ "Kulturno - historijska izložba grada Varaždina", *Narodno jedinstvo* br. 27 od 7. VII: 1923., str. 4.

⁵⁹ K. FILIĆ: *Varaždinski muzej 1943*, Varaždin 1943., str. 9.

⁶⁰ "Kulturno - povijesna izložba grada Varaždina", *Narodno jedinstvo* br. 30 od 28. VII. 1923., str. 4.

tome je objavljivalo njegove pozive i proglase upućivane javnosti, čime je ujedno pružalo dragocjenu potporu njegovom radu. U nekoliko nastavaka objavljivalo je tekstove u kojima je javnosti predstavilo organizacijske pripreme i sadržaj *Izložbe*. U *Obzoru* od 20. srpnja 1923. godine, objavljen je poduži članak u kojem je prvo bila kratko opisana svečanost otvaranja *Izložbe*, dok je nakon toga uslijedio precizan opis sadržaja pojedinih izložbenih prostorija. *Narodni sporazum* također je donio detaljan opis *Izložbe* ukazujući u uvodu i na neke njezine nedostatke. *Slovenski narod* je primjerice u nekoliko brojeva objavljivao pregled sadržaja *Izložbe* i opisivao njezinu organizaciju, osvrćući se pri tom na bogatu prošlost i kulturno bogatstvo grada Varaždina i njegove okolice. Kratak članak uz najavu varaždinske kulturno-povijesne izložbe bio je objavljen i u *Zagreber Tagblatt*.⁶¹

Razloge zbog kojih su njezini organizatori odlučili prirediti *Kulturno-historijsku izložbu grada Varaždina* obrazložio je predsjednik njezinog priređivačkog odbora, dr. Nikola Pečornik u prvom dijelu svog pozdravnog govora održanog na svečanosti njezinog otvaranja, 14. srpnja 1923. godine. Kasnije ih je u nekoliko navrata u svojim tekstovima obrazlagao i tajnik njezinog priređivačkog odbora, profesor Krešimir Filić.⁶² Primarna zadaća koju su pred sebe postavili priređivači ove kulturne priredbe, bila je ukazati široj javnosti u samom Varaždinu, ali i izvan njega, na značaj, bogatstvo i vrijednost kulturno-povijesne ostavštine koja je tijekom stoljeća bila stvarana i očuvana na ovim prostorima te pobuđivanje zanimanja širih slojeva građanstva za njega. Ovako spektakularnim rezultatom priređene Izložbe spomenuti je zadatak nesumnjivo bio vrlo uspješno ostvaren. Upravo zahvaljujući nedovoljnom poznavanju spomenutog bogatstva, njegovi su ga vlasnici, olako i uz nepravičnu naknadu, godinama bespovratno otuđivali, izvrgavajući se, kako je to profesor Filić okarakterizirao, *izrabljivanju od strane nesavjesnih trgovaca*.⁶³

Priređivačima se nametnuo još jedan izuzetno važan zadatak koji je podrazumijevao rad na sustavnoj zaštiti preostale kulturno-povijesne baštine, kako bi se onemogućilo njezino daljnje propadanje. Neosporni uspjeh *Kulturno-historijske izložbe grada Varaždina* potaknuo je ostvarenje još jednog zahtjevnog kulturnog projekta koji se prirodno nadovezivao na prethodni. Bio je to projekt utemeljenja Gradskog muzeja Varaždin, ustanove koja bi prilikom svojeg djelovanja koristila znanstvene postupke i metode, radila na zaštiti i očuvanju kulturno-povijesne ostavštine oslanjajući se pritom na zakonitosti struke. Ostvarivanje ovog zahtjevnog projekta započelo je prijedlogom profesora Krešimira Filića da se osnuje *Varaždinsko muzealno društvo*.

⁶¹ *Zagreber Tagblatt* br 155 1823.

⁶² K. FILIĆ: *Varaždinski muzej 1943*, Varaždin 1943., str. 9 - 10.

⁶³ K. FILIĆ: *Varaždinski muzej, Naše starine*, 2/1923.

Nakon uspješno realizirane *Izložbe*, u varaždinskoj gradskoj vijećnici 1. listopada 1923. godine, bila je održana sjednica njezinog priređivačkog odbora. Tom prilikom bili su razmatrani ostvareni rezultati, dok je iznesena ideja o osnivanju *Varaždinskog muzealnog društva* isto tako bila prihvaćena s velikim oduševljenjem prisutnih.⁶⁴ Uslijedilo je osnivanje privremenog odbora varaždinskog *Društva*, koji je trebao djelovati do službenog potvrđivanja društvenih pravila. Temeljni cilj i glavni zadaci *Društva* bili su utemeljenje samog muzeja, njegovo vođenje i upravljanje njime te zaštita mnogobrojnih prirodnih ljepota i bogate spomeničke baštine šireg varaždinskog područja.⁶⁵ Budući da je uspješnom realizacijom kulturno-povijesne izložbe bila osigurana pristojna svota novca, ova su sredstva kasnije bila iskorištena kao polazišna svota za rad *Varaždinskog muzealnog društva* upravo u svrhu utemeljivanja gradskog muzeja u Varaždinu.⁶⁶ Usprkos nizu problema koje je za tu prigodu trebalo riješiti u vrlo kratkom vremenskom razdoblju, varaždinski gradski muzej je, prema planu njegovih osnivača, bio svečano otvoren 16. studenog 1925. godine u sklopu trodnevne proslave priređene povodom obilježavanja *tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva*. Time je bilo osigurano uspješno ostvarivanje još jednog zadatka koji su si postavili priređivači *Kulturno-historijske izložbe grada Varaždina*.

S obzirom na to da je tijekom *Izložbe* bio napravljen popriličan broj fotografija i dijapozitiva, ti su ilustrativni materijali bili kasnije korišteni prilikom javnih predavanja u okviru andragoške djelatnosti *Varaždinske gimnazijske ekstenze*. Tako je primjerice, profesor Filić u nekoliko navrata održao predavanja s tematikom vezanom uz *Izložbu*,⁶⁷ namjenjujući ih prvenstveno varaždinskim prosvjetnim djelatnicima. Predavanja je popratio postojećim ilustrativnim materijalom.⁶⁸

Konačno valja naglasiti kako je to tada bila prva takva izložba organizirana u tadašnjoj Kraljevini Srba Hrvata i Slovenaca⁶⁹ koja je potakla realizaciju sličnih projekata u drugim sredinama, poput one koju je dvije godine kasnije u Zagrebu organizirao poznati zagrebački povjesničar Đuro Szabo.

Kulturno-historijska izložba grada Varaždina prema ostvarenim rezultatima, znatno je premašila prvotna očekivanja svojih priređivača.⁷⁰ Usprkos tome valja napomenuti kako je ipak imala i stanovitih nedostataka. Popratne legende koje su bile postavljene uz izložbene sadržaje bile su relativno siromašne podacima o ek-

⁶⁴ K. FILIĆ: *Varaždinski muzej 1943*, Varaždin 1943., str. 10.

⁶⁵ K. FILIĆ: *Varaždinski muzej*, Naše starine, 2/1923.

⁶⁶ K. FILIĆ: *Varaždinski muzej 1943*, Varaždin 1943., str. 11.

⁶⁷ "Spomenica Knjiga zapisnika varaždinske gimnazijske ekstenze", str. 88.

⁶⁸ Spomenuta predavanja bila su održana u varaždinskom učulinskom samostanu, tijekom mjeseca veljače 1925. godine.

⁶⁹ *Kulturno-historijska izložba grada Varaždina*, Slovenski narod od 26. VIII. 1923., str. 5.

⁷⁰ *Kulturno - povijesna izložba grada Varaždina*, Narodno jedinstvo br. 30 od 28. VII. 1923., str. 4.

sponatima, omogućavajući samo relativno siromašne informacije o vlasnicima, dok su ostali podaci poput porijekla, povijesnih objašnjenja i starosti izložaka, ostajali nedostupni dublje zainteresiranom posjetitelju. Kao jedan od glavnih propusta prilikom realizacije *Izložbe*, najčešće se navodi nedostatak izložbenog kataloga, što je posjetiteljima otežavalo razumijevanje i snalaženje u izložbenom materijalu, ostavljajući ih bez potrebnih povijesnih pregleda i objašnjenja. Tako je ujedno bilo propušteno stvaranje trajnog svjedočanstva o vrijednosti i sadržaju *Izložbe*. Ove je manjkavosti dijelom moguće opravdati kratkoćom vremena u kojem je *Izložba* bila pripremana i postavljena, zatim relativno skromnim novčanim sredstvima, ali i obiljem popratnih organizacijskih poslova koje je u zadanom vremenu bilo nužno obaviti.

Općenito gledajući, *Kulturno-historijska izložba grada Varaždina* bila je vrlo pozitivno ocjenjivana, kako u tadašnjem tisku tako i u stručnim krugovima. Odlično je bila prihvaćena i među građanstvom, što potvrđuje i približno dvije tisuće dvjesto zabilježenih posjetitelja koji su tijekom njezinog osmodnevnog trajanja razgledali njezin postav.⁷¹ Pritom je, nakon pokrivanja svih organizacijom nastalih izdataka, bio bio ostvaren znatan novčani dobitak koji je kasnije iskorišten prilikom realizacije novih kulturnih projekata.⁷²

LITERATURA

- 1/ Đurđica CESAR, "Gimnazija u Varaždinu u razdoblju djelovanja Varaždinske gimnazijske ekstenze", *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, 2004. (14-15), 53-71.
- 2/ Krešimir FILIĆ, *Varaždinski muzej*, Varaždin 1943.
- 3/ Krešimir FILIĆ, *Varaždinski muzej*, *Naše starine*, 2/1923
- 4/ *Gimnazija - SC-Gabriel Santo - Varaždin*, Varaždin 1986.
- 5/ Rudolf MAIXNER, *Akademsko društvo "Tomislav" u Varaždinu*, Zbornik za pučku prosvjetu
- 6/ Stefan PETRUNGAR, *Pisati povijest iznova*, Zagreb 2009.
- 7/ *Prilozi historiji Varaždina*, Varaždin 1967.
- 8/ Spomenka TEŽAK, "Varaždinsko muzealno društvo i Franjo Koščec", *Franjo Koščec i njegovo djelo 1882.-1968*. Zbornik radova sa znanstvenog skupa, Varaždin 2008; 71-86.
- 9/ Jasna TOMIČIĆ, "Pedeset godina postojanja Gradskog muzeja Varaždin", *Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin*, vol. 5, br. 5, 1975. 5-10.

⁷¹ K. FILIĆ, *Varaždinski muzej 1943*, Varaždin 1943., str. 9.

⁷² K. FILIĆ, *Varaždinski muzej 1943*, Varaždin 1943., str. 11.

SUMMARY

THE GREAT CULTURAL - HISTORICAL EXHIBITION OF THE CITY OF VARAŽDIN IN 1923

In the period between the two world wars, among the key factors of cultural life in the city of Varaždin was the Varaždin High School Extension. During two and a half months in 1923, the local intelligentsia, gathered around a core consisting of Varaždin High School professors, organized the Cultural and Historical Exhibition of the city of Varaždin. At that time, it was the first such exhibition in the Kingdom of SHS, which aroused great interest from experts and the public. In the period from July 14 to 22, 1923, it was installed in eight large rooms of the Varaždin Gymnasium, representing the rich cultural and historical legacy of the city of Varaždin and its surroundings, created and preserved during the past centuries.

The exceptional success of the Cultural and Historical Exhibition of the city of Varaždin served as an incentive for the establishment of the Varaždin Museum Society, whose primary goal was the establishment of the Varaždin city museum. Its implementation was successfully completed two years later as part of the three-day celebration marking the thousandth anniversary of the Croatian kingdom.

Key Words: Varaždin high school; Varaždin high school extension; cultural and historical exhibition; Varaždin museum.